IV. — OVER EEN TE NOORDWIJK AAN ZEE AANGESPOELDEN LAGENORHYNCHUS ALBIROSTRIS, BENEVENS EEN LIJST VAN DE CETACEEN-SOORTEN, DIE TOT HEDEN AAN DE NEDERLANDSCHE KUST ZIJN WAARGENOMEN.

DOOR Dr. E. D. VAN OORT. — (MET PLAAT V EN VI).

Den 8sten Februari 1918 werd bij Noordwijk aan Zee een oud voorwerp van *Lagenorhynchus albirostris* Gray op de kust geworpen. Het werd aangekocht voor de collectie van het Rijks Museum van Natuurlijke Historie en nog in levenden toestand daarheen gebracht, alwaar de gelegenheid zich voordeed een fraaie, natuurgetrouwe aquarel naar het leven te laten vervaardigen. Deze soort behoort tot de groote zeldzaamheden aan onze kust.

Het is een volwassen ♂ dier van 2,75 m. totaallengte en wegende 275 kg. De borstvinnen zijn 47 cm. lang, de staartvin is 72 cm. breed en de rugvin 35 cm. hoog. Op den buik liggende is de hoogte van het dier tot aan de punt van de rugvin 90 cm. en de grootste breedte van het lichaam, een weinig voor de rugvin, 52 cm. De afstand van het spuitgat tot aan de punt van den bek is 32 cm. en die van het oog tot aan de punt van den bek 31 cm. Het begin van de borstvinnen is 49 cm. van de punt van den bek verwijderd en dat van de rugvin, in rechte lijn gemeten, 105 cm. De spleetvormige anale opening is 3 cm. lang en 86 cm. van het uiteinde van den staart verwijderd; de 25 cm. lange genitaalspleet ligt 22 cm. voor de anale opening en 25 cm. voor de genitaalspleet ligt de navel, die 117 cm. van de punt van de onderkaak verwijderd is.

De kleur is aan de bovenzijde donker leizwart, met 2 geelachtig grijze vlekken aan de zijden van het lichaam en een geelachtig grijze vlek achter de rugvin. De onderzijde is tot achter den anus wit, aan de zijden door een violet grauwe kleur in het zwart der bovendeelen overgaande. De staart is geheel zwart en voor den wortel bevindt zich aan de onderzijde een grijze vlek. De borstvinnen zijn zwart en aan den boven-voorrand, evenals de beneden-voorrand van de rugvin, fijn wit gemarmerd. De bovenzijde van den snuit, voor de welving van het voorhoofd, is wit, doch grootendeels door zwartgrauwe vlekken verdonkerd; ook de zijden van de onderkaak zijn sterk zwartgrauw gevlekt. De randen van onder- en bovenkaak zijn vleeschkleurig getint. Voor het oog bevindt zich een witte vlek, achter het oog een grauwe; de iris is donkergrauw. De kleur van de bovenzijde van den snuit schijnt bij deze

soort tamelijk groote verschillen aan te bieden en te varieeren van bijna zuiver wit tot donker grauw of zwart gevlekt en gemarmerd; ook de uitbreiding en plaatsing der lichtere vlekken op de bovenzijde en de zijden van het lichaam varieeren individueel zeer. Men vergelijke met onze plaat V o. a. de afbeelding van Brightwell, Ann. and Mag. of Nat. Hist. 1846, p. 21, pl. II, die van van Beneden, Mém. Acad. roy. de Belgique, t. 32, 1861, p. 20, pl. 1, die van Cunningham, Proc. Zool. Soc. London, 1876, p. 679, pl. 64, fig. 1, die van Clark, Proc. Zool. Soc. London, 1876, p. 686, pl. 64, fig. 2, die van Sparre Schneider, Tromsø Museums Aarshefter, I, 1878, p. 54 met plaat, die van Lütken, Kgl. Dan. Vidensk. Selsk. Skrift., 1887, p. 335, pl. 2, alsmede die van Millais, Mammals of Great Britain and Ireland, III, 1906, p. 340, plate British Dolphins.

Het aantal tanden in iedere bovenkaakhelft is 25, dat in iedere onderkaakhelft 24. In het midden van de kaken zijn de tanden tamelijk aan de punten afgesleten. De wervelkolom bevat totaal 94 wervels, en wel 7 cervicale, 15 thoracale, 25 lumbo-sacrale en 47 caudale wervels, waarvan de 1ste tot de 38ste onderste bogen dragen. De ongeveer 15 cm. lange bekkenbeenderen liggen in horizontale richting onder de 1ste tot 8ste caudale wervels en ongeveer 17 cm. onder de dwarsuitsteeksels van deze wervels. Het aantal ribben is 15 paar, waarvan het laatste paar rudimentair is; 8 paar ribben zijn met het sternum verbonden, waarvan de eerste 5 paar in directe samenhang met dit beenstuk zijn.

In aansluiting aan de bovenstaande mededeeling laat ik hier een lijst volgen van de Cetaceen-soorten, die gevonden of waargenomen zijn aan de Nederlandsche kust, met vermelding van het inlandsche materiaal, dat in 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie aanwezig is. Voor de opgave van waarnemingen uit vroeger tijd verwijs ik naar de lijst van inlandsche zoogdieren van A. A. van Bemmelen in Herklots' Bouwstoffen voor eene fauna van Nederland, deel 3, 1866, p. 228. De opgaven van het materiaal aanwezig in de musea te Amsterdam, Groningen, Utrecht en Middelburg dank ik aan welwillend verstrekte inlichtingen door de hoogleeraren Dr. M. Weber, Dr. J. F. van Bemmelen en Dr. H. F. Nierstrasz, alsmede door Dr. J. G. de Man. Van den oud-hoogleeraar aan de Groningsche Hoogeschool, Dr. H. J. van Ankum, ontving ik eenige inlichtingen over voorwerpen die zich bevonden in de helaas den 30sten Augustus 1906 totaal verbrande zoologische verzameling dier school.

ODONTOCETI.

Fam. Delphinidae.

1. *Orcinus orca* (Fabricius).

Phocaena orca, van Bemmelen, Bouwstoffen, l. c. p. 249.

De orca is in de collectie van het Museum uit Nederland vertegenwoordigd door:

a. skelet van een ♀, dat 30 November 1841 te Wijk aan Zee aanspoelde; lengte 4,30 m. (Zie Schlegel, Abh. aus dem Gebiete der Zoologie und vergl. Anatomie, II, 1843, p. 2, t. 7 und 8).

b. schedel van een te Katwijk aangespoeld voorwerp; lengte 0,84 m.

c. skelet van een ♂ van 4,50 m. lengte, 7 September 1909 te Noordwijk aan Zee aangespoeld.

In het Museum van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Middelburg is een opgezette, nog ongeboren orca van 1,40 m. lengte, waarvan het moederdier 4 December 1783 te Domburg gestrand is.

2. *Globicephala melas* (Traill).

Phocaena melas, van Bemmelen, Bouwstoffen, l. c. p. 250.

Is enkele malen, en meestal in vrij groote troepen, op onze kust waargenomen. Den 9den April 1825 strandden er 37 stuks te St. Annaland op Tholen, Zeeland, waarvan 3 skeletten, resp. lang 5,40, 3,55 en 2,90 m., en een opgezet voorwerp van 2,70 m. lengte in onze collectie aanwezig zijn. Verder bevindt zich in de collectie een schedel, lang 0,48 m., van een op de Hollandsche kust aangespoeld voorwerp. Volgens J. van der Hoeven (Album der Natuur, 1856, p. 387) had in 1856 op den 2den April een stranding plaats van niet minder dan 61 voorwerpen bij Ouddorp op Goeree (Z. H.). Den 9den October 1917 geraakte een voorwerp op de kust bij Egmond aan Zee, dat in de collectie van het Genootschap „Natura Artis Magistra" te Amsterdam kwam, alwaar tevens een voorwerp van dezelfde localiteit bewaard wordt van December 1884.

3. *Phocaena phocaena* (L.).

Phocaena phocaena, van Bemmelen, l. c. p. 249.

De bruinvisch is de gewoonste dolfijnsoort van onze kust en in de zeegaten. In de collectie vertegenwoordigd door 4 skeletten, 2 schedels, 5 opgezette voorwerpen en 2 foetus.

4. *Delphinus delphis* L.

Delphinus delphis, van Bemmelen, l. c. p. 247.

Slechts één opgezet voorwerp van 1,60 m. lengte in de collectie aan-

wezig, dat, volgens opgave van Schlegel, jaren geleden aan onze kust gestrand is, en op grond waarvan hij de soort in onze fauna heeft opgenomen. Gevallen van voorkomen aan onze kust uit lateren tijd zijn mij niet bekend.

5. *Steno rostratus* (Cuvier).

Delphinus rostratus, van Bemmelen, l. c. p. 248.

Inlandsche voorwerpen ontbreken in de collectie. In 1829 werd voor den mond van de Schelde een voorwerp van 8 voet lengte gevangen, dat door J. G. S. van Breda vermeld werd in de Nieuwe Verhandelingen der 1ste klasse van het Kon. Ned. Instituut, 1829, p. 235, pl. I, II. Dit is het eenige voorwerp, voor zoover mij bekend, dat in ons gebied is waargenomen.

6. *Tursiops tursio* (Fabricius).

Delphinus tursio, van Bemmelen, l. c. p. 248.
Delphinus tursio obtusus, van Bemmelen, l. c. 249.

In de collectie zijn:

a. opgezet ♂ van onze kust, door Schlegel afgebeeld in 1841 in Abhandlungen aus dem Gebiete der Zoologie und vergleichenden Anatomie, pl. V, fig. 1 en 2; lengte 3,55 m.
b. opgezet ♀, 27 November 1901 bij Nieuwe Diep aangespoeld; lengte 3,05 m.
c. skelet van een voorwerp, dat 1 Februari 1818 bij Oostwolder-Hamrik, prov. Groningen, strandde; lengte 3,10 m. Bij dit voorwerp zijn de tanden sterk afgesleten. Het is de type van *Delphinus tursio obtusus* Schlegel.
d. skelet van een voorwerp te Wijk aan Zee gestrand; lengte 3,15 m.
e. skelet van de Hollandsche kust; lengte 2,50 m.
f. foetus van het sub *b* genoemde ♀.

Den 20sten Juli 1917 spoelde er te Wijk aan Zee een pasgeboren monstrum ter lengte van 1,25 m. met twee goed ontwikkelde koppen aan, dat aan het Museum werd toegezonden en door mij ter bewerking afgestaan is aan den hoogleeraar Dr. J. Boeke, directeur van het Anatomisch Kabinet te Leiden.

Het Zoologisch Museum te Amsterdam ontving 4 exemplaren, waarvan deelen in de collectie bewaard zijn; deze voorwerpen zijn afkomstig van de Coxdorp op Texel, 20 Juni 1887, van Wieringen, 27 September 1889, van Durgerdam, 15 October 1912 (♂ van 2,60 m. lengte) en van Muiderberg, 16 Juni 1913.

7. *Lagenorhynchus albirostris* Gray.

Delphinus albirostris, van Bemmelen, l. c. p. 248.

Van Bemmelen deelde mede dat in Juni 1851 een dolfijn met witten snuit in de Noordzee, dicht onder den wal van Texel door twee visschers driemalen op verschillende dagen werd waargenomen. In 1886 vermeldde Weber (Verslagen Wetensch. Verg. Tijdschr. Ned. Dierk. Ver. 2de ser. I, 1885—87, p. CXLVI) de stranding van een ♂ van 2,74 m. lengte op de Vliehors t. w. van Vlieland, welke den 28sten Juni van dat jaar plaats vond; een uitvoerige beschrijving van dit voorwerp vindt men in genoemd tijdschrift op p. 114 e. v. Dit voorwerp kwam in het Museum te Amsterdam, alwaar ook een ♀ ontvangen werd, dat 18 December 1887 bij den Helder aan den wal kwam. In de verbrande collectie van de Groningsche Hoogeschool bevond zich het skelet van een ♀, dat einde Mei 1903 op de Groningsche kust is aangespoeld, alsmede een embryo, dat dit dier inhield. Het vierde van onze kust bekende exemplaar is het bovengenoemde voorwerp van Noordwijk aan Zee, waarvan het skelet en de opgezette huid in 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leiden bewaard worden.

8. *Lagenorchynchus acutus* Gray.

Delphinus eschrichtii, Poelman, Bulletins de l'Acad. roy. des sciences etc. de Belgique, 1864, p. 604, avec planche col.

Een ♂ van 2,37 m. lengte werd 20 December 1863 levend gevangen in het Sloe, tusschen Walcheren en Zuid-Beveland, waarvan het skelet en de huid in het museum van Gent bewaard worden. Dit is het eenige voorwerp, dat van onze kust vermeld is.

Fam. PHYSETERIDAE.

9. *Physeter macrocephalus* L.

Physeter macrocephalus, van Bemmelen, l. c. p. 251.

Na 1781 is de potvisch niet meer met zekerheid aan de Nederlandsche kust waargenomen. Voor de strandingen vóór dat jaar verwijs ik naar de lijst van van Bemmelen en naar het opstel van van Deinse in dit deel van de „Zoologische Mededeelingen", p. 22. In de collectie van het Museum zijn geen skeletdeelen, die met eenige zekerheid van op onze kust gestrande voorwerpen afkomstig zijn.

10. *Mesoplodon bidens* (Sowerby).

Hyperoodon micropterus, van Bemmelen, l. c. p. 250.
Mesoplodon bidens, Weber, Tijdschr. Ned. Dierk. Ver. 2de ser. XII, 1913, p. 220.

Een voorwerp van ongeveer 5 m. lengte en met een lichaamsomvang

van ongeveer 3 m. strandde kort na half September 1911 aan den Hoek van Holland. Dit zeldzame dier is helaas voor de wetenschap verloren gegaan; alleen een goede photo, waaruit zonder eenigen twijfel de soort te bepalen is, is gelukkig door een photograaf daar ter plaatse genomen en gereproduceerd in het weekblad „de Prins" van 23 September 1911. Weber heeft dit geval in een opstel in het Tijdschrift der Ned. Dierkundige Vereeniging aan de vergetelheid ontrukt. Deze soort werd zoowel door Schlegel (Nat. Hist. van Nederland, Zoogdieren, 1862, p. 93, *Delphinus micropterus*) als door van Bemmelen in de lijst van Nederlandsche zoogdieren opgenomen, ofschoon hun geen exemplaar bekend kan zijn geweest, dat op onze kust strandde en zij de mogelijkheid van voorkomen in Nederland slechts gegrond kunnen hebben op de stranding van een exemplaar op 21 Augustus 1835 bij Ostende. Het komt mij belangrijk genoeg voor nog een afbeelding van het voorwerp van den Hoek van Holland in een zoologisch tijdschrift te reproduceeren. Zie plaat VI.

11. *Hyperoodon rostratus* (Müller).

Hyperoodon rostratus, van Bemmelen, l. c., p. 250.

Van den butskop, die eenige malen op de Nederlandsche kust is aangespoeld, bezit onze collectie het skelet van een voorwerp van ongeveer 7 m. lengte, kort voor Mei 1831 in de nabijheid onzer kust in de Noordzee in dooden toestand drijvende gevonden en bij Warfum (Gr.) op het strand gebracht, dat in Maart 1838 aan het Museum geschonken is door Dr. M. A. Hendriksz en door deze vermeld is in de Algem. Konst- en Letterbode, 1831, p. 306; verder den schedel, lang 1,50 m., met halswervels van een voorwerp, dat in Mei 1861 in de Zuiderzee bij Harderwijk op de kust aanspoelde.

Het zeedier van ± 27 voet, dat 15 Augustus 1757 in het voormalige Hellegat bij het Zaamslagsche veer (Zeeuwsch-Vlaanderen) werd bemachtigd en waarvan de schedel, eenige wervels en ribben bij het kerkgebouw te Zaamslag geplaatst werden (zie J. van der Baan, Cadsandria, 1856, p. 84) behoort tot deze soort, hetwelk mij blijkt uit een photo van het schedelfragment en van een 12-tal wervels, die aldaar nog aanwezig zijn en in Juli 1917 gephotographeerd werden door den Heer A. B. van Deinse, die mij de photo welwillend toezond. Van andere in ons land aangespoelde voorwerpen bezitten wij uitvoerige beschrijvingen, als van een wijfje, 16 September 1840 te Burgsluis bij Zierikzee gestrand, door C. Wesmael (Mém. Acad. Roy. de Belgique, XIII, 1840) en van een wijfje, 24 Juli 1846 bij Zandvoort aangedreven, door W. Vrolik (Nat. Verh. Holl. Maatsch. v. Wetensch. V, 1848). Dit voorwerp is in de verzameling van het Genootschap „Natura Artis Magistra" te Amsterdam terecht gekomen,

alwaar tevens een ♀ van 7,90 m. lengte ontvangen werd, dat 15 November 1884 aan de zuidkust van Texel, niet ver van Oudeschild, strandde (M. Weber, Studien über Säugethiere, 1886, p. 23).

12. *Monodon monoceros* L.

Monodon monoceros, Weber, Tijdschr. Ned. Dierk. Ver. 2de ser. XII, 1913, p. 215, pl. IX.

Een ♀ van 4 m. lengte werd den 11den Maart 1912 in de Zuiderzee tusschen Kampen en Elburg levend gevangen en door het museum van het Koninklijk Zoologisch Genootschap „Natura Artis Magistra" te Amsterdam aangekocht, alwaar het skelet en een geschilderd model van het dier bewaard worden. Deze merkwaardige vondst is de eenige van den narwal in Nederland en tevens de meest zuidelijke, waar deze soort werd waargenomen.

MYSTACOCETI.

Fam. BALAENOPTERIDAE.

13. *Balaenoptera physalus* (L.).

Balaenoptera physalus, van Bemmelen, l. c. p. 245.

Een tamelijk groot getal strandingen van vinvisschen op onze kust is bekend. Voor zoover na te gaan is, behooren de grootere voorwerpen alle tot bovengenoemde soort. Het Rijks Museum te Leiden bezit de volgende skeletten en schedels van onze kust:

a. skelet van een jong ♂ van ruim 13 m. lengte, aangespoeld te Katwijk, in December 1841. (Zie Schlegel, Abhandlungen etc. II, 1843, p. 10, t. 9.)

b. skelet van een oud ♀ van 21,50 m. lengte, aangespoeld te Wissekerke, Noord-Beveland (Z.) den 11den November 1914. De baleinen ontbraken bij dit dier geheel.

c. schedel, halswervels, sternum, linker scapula, linker voorste extremiteit, bekkenbeenderen en eenige baleinen van een ♂ van ongeveer 16 m. lengte, aangespoeld te Katwijk, 13 November 1914.

Verder zijn in de collectie een serie van 34 baleinen van een zeer groot voorwerp, geschat op ± 24 m. lengte, dat 15 November 1914 aan den Hoek van Holland aanspoelde en waarvan het skelet, door de ongunstige ligging van het dier tegen de zuiderpier, niet voor het Museum geprepareerd is kunnen worden; een groot aantal baleinen, die hier en daar op de kust van Zuid- en Noord-Holland zijn aangespoeld in 1914 en 1915 worden mede alhier bewaard.

In het Museum van het genootschap „Natura Artis Magistra" bevindt

zich het skelet van een voorwerp van 22 à 23 m. lengte, dat 5 October 1895 te Callantsoog aanspoelde (zie Hoek, Meded. over Visscherij, 1895, p. 142). Het Zoologisch Museum te Utrecht bezit het skelet van een voorwerp van bijna 21 m. lengte, hetwelk 1 December 1899 te Loosduinen is aangespoeld. In het Zoologisch Museum te Groningen bevindt zich het skelet van een ♂ van ongeveer 20 m. lengte, dat door visschers van Burgsluis in de Noordzee voor onze kust drijvende is gevonden en omstreeks den 10den Mei 1910 in de nabijheid van Zierikzee aan wal is gebracht, vanwaar het gesleept is naar Vere, alwaar het ontleed is.

14. *Balaenoptera borealis* Lesson.

Sibbaldius laticeps, Flower, Proc. Zool. Soc. London, 1864, p. 15 c. v.

Een voorwerp van 9 m. lengte strandde 29 Augustus 1811 bij Monnikendam in de Zuiderzee. Het skelet van dit voorwerp is in de collectie van 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie en door Flower in 1864 onderzocht en als *Sibbaldius laticeps* Gray gedetermineerd. Dit is het eenige bekend geworden geval van voorkomen dezer soort aan onze kusten.

15. *Balaenoptera rostrata* (Fabricius).

Balaenoptera rostrata, van Bemmelen, l. c. p. 247.

Deze kleinste vinvischsoort is in de collectie van 's Rijks Museum niet door inlandsch materiaal vertegenwoordigd. Ten deele behooren de voorwerpen, die als *Balaenoptera rostrata* in de oudere Cetaceen-litteratuur betreffende ons land worden vermeld tot de voorgaande soort of tot de volgende. Een tot deze soort behoorend exemplaar, een ♀ van bijna 3,50 m. lengte, dat 20 December 1862 aangespoeld is in het IJ, in de zoog. Voorzaan, is door Maitland beschreven in Ned. Tijdschr. v. Dierk. I, 1863, p. XXX. Het skelet is in het Museum van Artis. In Tijdschr. Ned. Dierk. Ver. 2de ser. I, 1885—87, Verslagen, p. CCIX, maakte Weber melding van de stranding van een voorwerp in 1886 op de Vliehors bij Vlieland, dat echter in te slechten staat was om nauwkeurig onderzocht te kunnen worden. De lengte, die voor het voorwerp opgegeven wordt, is ongeveer 30 voet. Alleen de onderkaken van dit individu zijn bewaard gebleven. Een jong exemplaar van ongeveer 4 m. lengte, dat eind Februari 1914 bij Wieringen aangetroffen werd, kwam eveneens in het Museum te Amsterdam.

Volgens mededeeling van Dr. J. G. de Man bevindt zich in het Museum van het Zeeuwsch Genootschap te Middelburg nog een schedel van een „jonge" *Balaenoptera*, in het jaar 1866 bij Ter Neuzen gestrand.

Vermoedelijk is deze schedel afkomstig van een voorwerp, tot een der beide laatstgenoemde soorten behoorende.

De lijst der met zekerheid aan onze kust waargenomen Cetaceensoorten is hiermede afgesloten. Vergelijkt men met deze de opgave van soorten die van de kusten van naburige landen zijn vermeld, dan blijkt, dat aan de kusten van België, van Engeland en van Duitschland een grooter aantal soorten is waargenomen dan aan de onze en is hierdoor de mogelijkheid niet uitgesloten, dat onze lijst met eenige soorten zal aangevuld worden. Het is te betreuren, vooral met het oog op de onvolledige kennis, die wij nog van vele soorten hebben, dat aangespoelde Cetaceen dikwerf in handen komen van ter zake onkundigen en dat, zoo het geval na eenigen tijd in de zoologische wereld bekend wordt, het dier voor de wetenschap veelal verloren is. Onze regeering heeft het wetenschappelijk belang van dergelijke aanspoelingen ingezien, want reeds in 1884 verzocht de Minister van Binnenlandsche Zaken aan Gedeputeerde Staten van de aan zee gelegene provinciën, namens hem de burgemeesters van de aan de Noord- of Zuiderzee grenzende gemeenten uit te noodigen, bij aanspoeling van een groot zeedier, daarvan zoodra hun dit ter oore komt, langs telegraphischen weg mededeeling te doen aan den directeur van 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leiden; verder, door de vinders opmerkzaam te maken op het mogelijk door hen te behalen voordeel, zooveel doenlijk te bevorderen dat het aangespoelde dier voorloopig in een ongeschonden staat worde bewaard en den directeur bij zijne onderzoekingen voor zooveel noodig behulpzaam te zijn. Behoudens enkele gunstige uitzonderingen is de medewerking van de burgemeesters in deze niet groot geweest.

Leiden, 20 Maart 1918.

M. A. Koekkoek ad viv. Firma P. W. M. Trap chromolith.

Lagenorhynchus albirostris Gray, ♂ ad., $\frac{1}{10}$ n. g.

Mesoplodon bidens (Sowerby), gestrand te Hoek van Holland, September 1911.